

TCVN ISO 14001:2005

TIÊU CHUẨN VỀ HỆ THỐNG QUẢN LÝ MÔI TRƯỜNG

1. Giới thiệu chung

Dân số, tài nguyên và môi trường trong những năm gần đây đã trở thành mối quan tâm của nhiều quốc gia và các tổ chức quốc tế. Quá trình công nghiệp hóa đã ngày càng làm cho cạn kiệt tài nguyên, ô nhiễm môi trường và hiệu quả cuối cùng là làm suy thoái chất lượng sống của cộng đồng. Do đó, bảo vệ môi trường đã trở thành một vấn đề hết sức quan trọng, một trong những mục tiêu chính nằm trong các chính sách chiến lược của các quốc gia. Đặc biệt, sau Hội nghị thượng đỉnh về trái đất tại Rio De Janeiro-Brazil tháng 6/1992, vấn đề môi trường đã nổi lên như một lĩnh vực kinh tế, được đề cập đến trong mọi hoạt động của xã hội, trong phạm vi Quốc gia, khu vực và Quốc tế.

Với mục đích xây dựng và đưa vào áp dụng một phương thức tiếp cận chung về quản lý môi trường, tăng cường khả năng đo được các kết quả hoạt động của môi trường, tạo điều kiện thuận lợi cho thương mại quốc tế, năm 1993, Tổ chức tiêu chuẩn hoá quốc tế (ISO) đã triển khai xây dựng bộ tiêu chuẩn về quản lý môi trường có mã hiệu ISO 14000 nhằm mục đích tiến tới thống nhất áp dụng Hệ thống quản lý môi trường (EMS) đảm bảo sự phát triển bền vững trong từng Quốc gia, trong khu vực và Quốc tế.

ISO 14000 là bộ tiêu chuẩn do Tổ chức tiêu chuẩn hóa quốc tế ban hành hướng tới các hoạt động về bảo vệ môi trường, bao gồm nhiều nội dung khác nhau như hệ thống quản lý môi trường, đánh giá vòng đời sản phẩm, nhãn sinh thái, xác định và kiểm kê khí nhà kính.

Các tiêu chuẩn về tổ chức tập trung vào các khâu tổ chức hệ thống quản lý môi trường của doanh nghiệp, vào sự cam kết của lãnh đạo và của các cấp quản lý đối với

việc áp dụng và cải tiến chính sách môi trường, vào việc đo đạc các tính năng môi trường cũng như tiến hành thanh tra môi trường tại các cơ sở mình.

Các tiêu chuẩn về sản phẩm tập trung vào việc thiết lập các nguyên lý và cách tiếp cận thống nhất đối với việc đánh giá các khía cạnh của sản phẩm có liên quan đến môi trường. Các tiêu chuẩn này đặt ra nhiệm vụ cho các công ty phải lưu ý đến thuộc tính môi trường của sản phẩm ngay từ khâu thiết kế, chọn nguyên vật liệu cho đến khâu loại bỏ sản phẩm ra môi trường.

Bản chất của ISO 14000 là phương pháp Quản lý môi trường theo tiêu chuẩn Hệ thống quản lý.

ISO 14001 là một trong các tiêu chuẩn của Bộ tiêu chuẩn ISO 14000, đưa ra các yêu cầu cần thực hiện để quản lý các yếu tố ảnh hưởng tới môi trường trong quá trình hoạt động của tổ chức, doanh nghiệp. Ra đời lần đầu tiên vào năm 1996, Tiêu chuẩn ISO 14001 hiện đã có mặt tại 138 quốc gia và vùng lãnh thổ và đã có trên 140.000 doanh nghiệp/tổ chức được chứng nhận.

Tiêu chuẩn ISO 14001 đã được Việt Nam chấp thuận trở thành tiêu chuẩn quốc gia có tên hiệu TCVN ISO 14001:2005 – Hệ thống quản lý môi trường – Các yêu cầu (tương đương tiêu chuẩn quốc tế ISO 14001:2004)

Tiêu chuẩn ISO 14001 được áp dụng cho tất cả các loại hình tổ chức không phân biệt quy mô, loại hình hoạt động hay sản phẩm.

2. Mục đích

Mục đích của bộ tiêu chuẩn này là giúp các tổ chức sản xuất / dịch vụ bảo vệ môi trường ngăn ngừa ô nhiễm và cải tiến liên tục hệ thống quản lý môi trường của mình.

3. Lợi ích

Về mặt thị trường:

- Nâng cao uy tín và hình ảnh của Doanh nghiệp với khách hàng.
- Nâng cao năng lực cạnh tranh nhờ nâng cao hiệu quả kinh tế trong hoạt động môi trường.
- Phát triển bền vững nhờ đáp ứng các yêu cầu của cơ quan quản lý môi trường và cộng đồng xung quanh.

Về mặt kinh tế:

- Giảm thiểu mức sử dụng tài nguyên và nguyên liệu đầu vào.
- Giảm thiểu mức sử dụng năng lượng.
- Nâng cao hiệu suất các quá trình sản xuất và cung cấp dịch vụ.
- Giảm thiểu lượng rác thải tạo ra và chi phí xử lý.
- Tái sử dụng các nguồn lực/tài nguyên.

- Tránh các khoản tiền phạt về vi phạm yêu cầu pháp luật về môi trường.
- Giảm thiểu chi phí đóng thuế môi trường.
- Hiệu quả sử dụng nhân lực cao hơn nhờ sức khỏe được đảm bảo trong môi trường làm việc an toàn.
- Giảm thiểu các chi phí về phúc lợi nhân viên liên quan đến các bệnh nghề nghiệp.
- Giảm thiểu tổn thất kinh tế khi có rủi ro và hoặc tai nạn xảy ra.

Về mặt quản lý rủi ro:

- Thực hiện tốt việc đề phòng các rủi ro và hạn chế thiệt hại do rủi ro gây ra.
- Điều kiện để giảm chi phí bảo hiểm.
- Dễ dàng hơn trong làm việc với bảo hiểm về tổn thất và bồi thường.

Tạo cơ sở cho hoạt động chứng nhận, công nhận và thừa nhận:

- Được sự đảm bảo của bên thứ ba.
- Vượt qua rào cản kỹ thuật trong thương mại.
- Cơ hội cho quảng cáo, quảng bá.

4. Triết lý

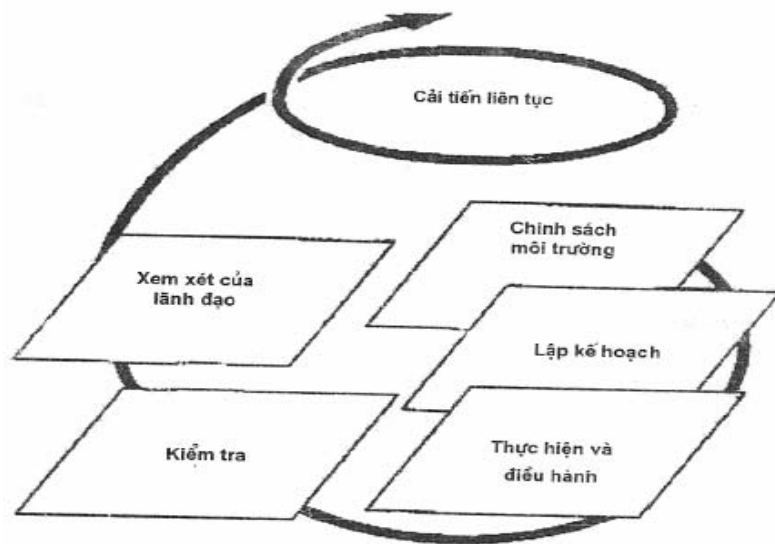
Sản phẩm, dịch vụ là đầu ra mong muốn của doanh nghiệp, trong khi đó, Môi trường tạo ra trong quá trình sản xuất-kinh doanh là đầu ra không mong muốn. Doanh nghiệp phải đảm bảo chất lượng của cả đầu ra không mong muốn này (môi trường) sao cho không gây ô nhiễm cho môi trường, gây hại cho xã hội.

Giảm thiểu đầu ra không mong muốn và nâng cao chất lượng của nó sẽ góp phần làm tăng số lượng và chất lượng của sản phẩm, dịch vụ.

5. Nguyên tắc

Tiêu chuẩn này dựa trên phương pháp luận là Lập kế hoạch - Thực hiện - Kiểm tra - Hành động khắc phục (Plan – Do – Check – Act), có thể được mô tả như sau:

- Lập kế hoạch - Plan (P): Thiết lập các mục tiêu và các quá trình cần thiết để đạt được các kết quả phù hợp với chính sách môi trường của tổ chức.
- Thực hiện – DO (D): Thực hiện các quá trình.
- Kiểm tra – Check (C): Giám sát và đo lường các quá trình dựa trên chính sách môi trường, mục tiêu, chỉ tiêu, các yêu cầu pháp luật và yêu cầu khác, và báo cáo kết quả.
- Hành động – Act (A): Thực hiện các hành động để cải tiến liên tục hiệu quả hoạt động của hệ thống quản lý môi trường.

Hình 1 - Mô hình Hệ thống quản lý môi trường

Nguyên tắc 1: Cam kết của lãnh đạo

Nguyên tắc 2: Sự tham gia của mọi thành viên

Nguyên tắc 3: Quản lý theo quá trình

Nguyên tắc 4: Quản lý theo hệ thống

Nguyên tắc 5: Đảm bảo pháp luật và cân bằng nhu cầu kinh tế - xã hội

Nguyên tắc 6: Đảm bảo một hệ thống tài liệu và hồ sơ phù hợp.

6. Nội dung và yêu cầu

Để phù hợp với các yêu cầu của tiêu chuẩn, tổ chức phải xây dựng hệ thống quản lý môi trường của mình có đề cập đến các điều khoản của tiêu chuẩn ISO 14001, Tổ chức phải:

- 1) Thiết lập và duy trì hệ thống quản lý môi trường phù hợp với các yêu cầu của tiêu chuẩn (mục 4.1 trong tiêu chuẩn ISO 14001, sau đây gọi tắt là (4.1)).
- 2) Thiết lập một chính sách môi trường (4.2).
- 3) Xác định các khía cạnh môi trường của các hoạt động, sản phẩm và dịch vụ của mình (4.3.1)
- 4) Xác định các yêu cầu pháp luật và yêu cầu khác mà tổ chức phải tuân thủ (4.3.2)
- 5) Thiết lập mục tiêu, chỉ tiêu môi trường và kế hoạch để đạt được các mục tiêu và chỉ tiêu này (4.3.3)
- 6) Xác định, lập thành văn bản và thông báo về vai trò, trách nhiệm và quyền hạn (4.4.1)
- 7) Xác định nhu cầu đào tạo (4.4.2)
- 8) Thiết lập và duy trì các thủ tục thông tin liên lạc nội bộ và bên ngoài (4.4.3)

- 9) Thiết lập và phổ biến các tài liệu của hệ thống quản lý môi trường (4.4.4)
- 10) Kiểm soát các tài liệu được áp dụng (4.4.5)
- 11) Đảm bảo rằng các thủ tục liên quan đến các khía cạnh môi trường có ý nghĩa được thực hiện dưới các điều kiện đặc biệt (4.4.6)
- 12) Thiết lập và thử nghiệm sự chuẩn bị và đáp ứng với tình trạng khẩn cấp (4.4.7)
- 13) Giám sát và đo lường các đặc trưng chủ chốt của các hoạt động của mình có thể gây tác động đáng kể đến môi trường (4.5.1)
- 14) Đánh giá sự tuân thủ (với các yêu cầu pháp luật và các yêu cầu khác và tổ chức đề ra) (4.5.2)
- 15) Thiết lập và duy trì các thủ tục xác định trách nhiệm và quyền hạn trong việc xử lý và điều tra sự không phù hợp, hành động khắc phục và hành động phòng ngừa (4.5.3)
- 16) Thiết lập và duy trì thủ tục để phân định, bảo quản và xử lý các hồ sơ môi trường (4.5.4)
- 17) Lập chương trình đánh giá hệ thống quản lý môi trường để xác định sự phù hợp với tiêu chuẩn ISO 14001 và hệ thống quản lý môi trường (4.5.5)
- 18) Thiết lập quá trình xem xét lại hệ thống quản lý môi trường nhằm đảm bảo tính thích hợp, đầy đủ và hiệu quả liên tục của hệ thống (4.6)

7. Cách thức áp dụng

Bước 1: Chuẩn bị và Lập kế hoạch tiến hành dự án:

- Thành lập ban chỉ đạo dự án - Bổ nhiệm đại diện lãnh đạo về môi trường Thực hiện đánh giá ban đầu về môi trường.
- Xây dựng chính sách môi trường và cam kết của lãnh đạo, tuyên bố cam kết này với toàn thể cán bộ, nhân viên trong Công ty.
- Phân tích và xem xét những khía cạnh môi trường và những ảnh hưởng của chúng, so sánh với các điều khoản luật hiện hành và những yêu cầu khác có liên quan.
- Đặt ra những mục tiêu, chỉ tiêu và các chương trình quản lý môi trường.

Bước 2: Xây dựng và lập văn bản hệ thống quản lý môi trường:

- Trang bị kiến thức chi tiết về các yêu cầu của tiêu chuẩn ISO 14001 cho nhóm thực hiện dự án và các cán bộ lãnh đạo.
- Xây dựng chương trình quản lý môi trường.
- Lập kế hoạch cụ thể và phân công cán bộ chuyên trách từng phần công việc cụ thể cho việc xây dựng hệ thống.

- Tổ chức đào tạo về hệ thống tài liệu và kỹ năng viết văn bản.
- Xem xét và cung cấp đầu vào cho những qui trình bằng văn bản nhằm bao quát các khía cạnh môi trường, các ảnh hưởng và các nhân tố của hệ thống quản lý môi trường.
- Xây dựng sổ tay quản lý môi trường.

Bước 3: Thực hiện và theo dõi hệ thống quản lý môi trường:

- Đảm bảo về nhận thức và thông tin liên lạc cho mọi thành viên trong tổ chức để thực hiện hệ thống quản lý môi trường một cách hiệu quả.
- Sử dụng các kỹ thuật năng suất xanh như các công cụ hỗ trợ nâng cao hiệu quả hoạt động môi trường.
- Theo dõi và kiểm tra việc thực hiện hệ thống quản lý môi trường, thực hiện các hành động cần thiết nhằm đảm bảo sự phù hợp với các yêu cầu của tiêu chuẩn, các chương trình về môi trường, các qui trình và sổ tay quản lý môi trường.

Bước 4: Đánh giá và xem xét nội bộ:

- Trang bị kiến thức về đánh giá nội bộ hệ thống quản lý môi trường cho lãnh đạo và các cán bộ chủ chốt của công ty.
- Thiết lập hệ thống đánh giá nội bộ và hệ thống xem xét của lãnh đạo. Thực hiện chương trình đánh giá hệ thống quản lý môi trường nội bộ theo các yêu cầu của tiêu chuẩn ISO 14000.
- Báo cáo kết quả của đợt đánh giá trên lên lãnh đạo để xem xét, thực hiện các hành động khắc phục.

Bước 5: Lựa chọn cơ quan chứng nhận phù hợp và xin đăng ký chứng nhận:

- Lựa chọn cơ quan chứng nhận phù hợp và xin đăng ký chứng nhận .
- Chuẩn bị cho cơ quan chứng nhận tiến hành đánh giá hệ thống văn bản và đánh giá thực trạng của tổ chức.
- Xem xét kết quả đánh giá ban đầu của cơ quan chứng nhận và thi hành các biện pháp khắc phục đối với những điểm không phù hợp.
- Nhận chứng chỉ từ cơ quan chứng nhận.

Bước 6: Duy trì chứng nhận:

- Thực hiện đánh giá nội bộ
- Thực hiện các hành động khắc phục.
- Thực hiện đánh giá giám sát.
- Tổ chức các kỳ họp xem xét của lãnh đạo.
- Không ngừng cải tiến.

8. Ví dụ minh họa

KẾ HOẠCH THỰC HIỆN TCVN ISO 14001:2005

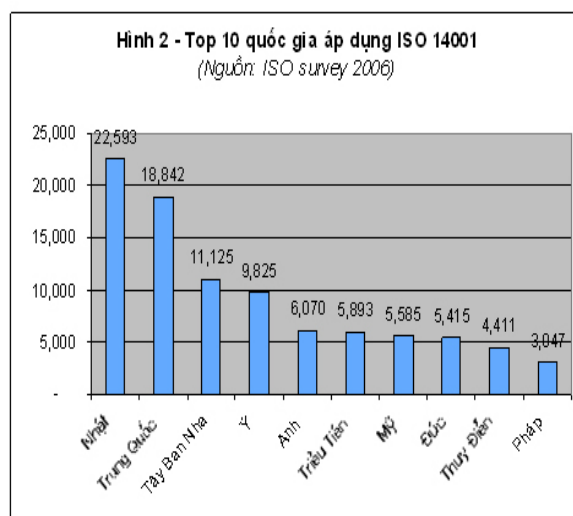
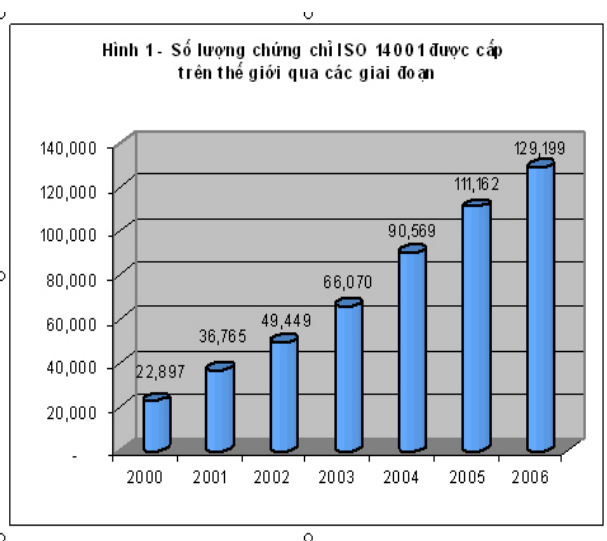
TT	Hạng mục công việc	Đơn vị thực hiện	Tiến độ thực hiện																								Ghi chú	
			Tháng thứ 1				Tháng thứ 2				Tháng thứ 3				Tháng thứ 4				Tháng thứ 5				Tháng thứ 6					
			1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4		
1	Khảo sát đánh giá thực trạng doanh nghiệp	Tư vấn	■																									
2	Đào tạo nhận thức về ISO 14001: 2004	Tư vấn		■	■	■	■																					
3	Lập kế hoạch và phân công biên soạn tài liệu	Tư vấn & Ban ISO				■																						
4	Xây dựng/ biên soạn hệ thống tài liệu ISO 14001: 2004	Tư vấn & Ban ISO					■	■	■	■	■	■	■															
5	Ban hành hệ thống tài liệu	Tư vấn & Ban ISO																										
6	Phổ biến chính sách và các yêu cầu toàn công ty	Tư vấn & Ban ISO																										
7	Đào tạo đánh giá viên nội bộ	Tư vấn & Ban ISO																										
8	Thực hiện đánh giá nội bộ	Tư vấn & Ban ISO																										
9	Họp xem xét của lãnh đạo	Tư vấn & Ban ISO																										

Một số chính sách của Nhà nước liên quan đến việc áp dụng ISO 14001:

- Quyết định số 64/2003/QĐ-TTg ngày 22 tháng 4 năm 2003 của Thủ tướng Chính phủ về việc phê duyệt "Kế hoạch xử lý triệt để các cơ sở gây ô nhiễm môi trường nghiêm trọng" (Quyết định số 64/2003/QĐ-TTg).
- Quyết định của Thủ tướng Chính phủ 256/2003/QĐ-TTg ngày 02/12/2003 về việc phê duyệt chiến lược Bảo vệ môi trường quốc gia năm 2010 và định hướng đến năm 2020.
- Chỉ thị của Thủ tướng Chính phủ 26/2007/CT-TTg ngày 26/11/2007 về việc theo dõi, giám sát và đánh giá tình hình thực hiện các chỉ tiêu kế hoạch về tài nguyên- môi trường và phát triển bền vững.
- UBND Thành phố Hà Nội đã ban hành Quyết định số 3746/QĐ – UBND Quy định hỗ trợ doanh nghiệp, bệnh viện, cơ sở sản xuất trên địa bàn Thành phố Hà Nội áp dụng hệ thống quản lý môi trường (HTQLMT) theo tiêu chuẩn ISO 14000 nhằm thúc đẩy việc áp dụng tiêu chuẩn ISO 14000.

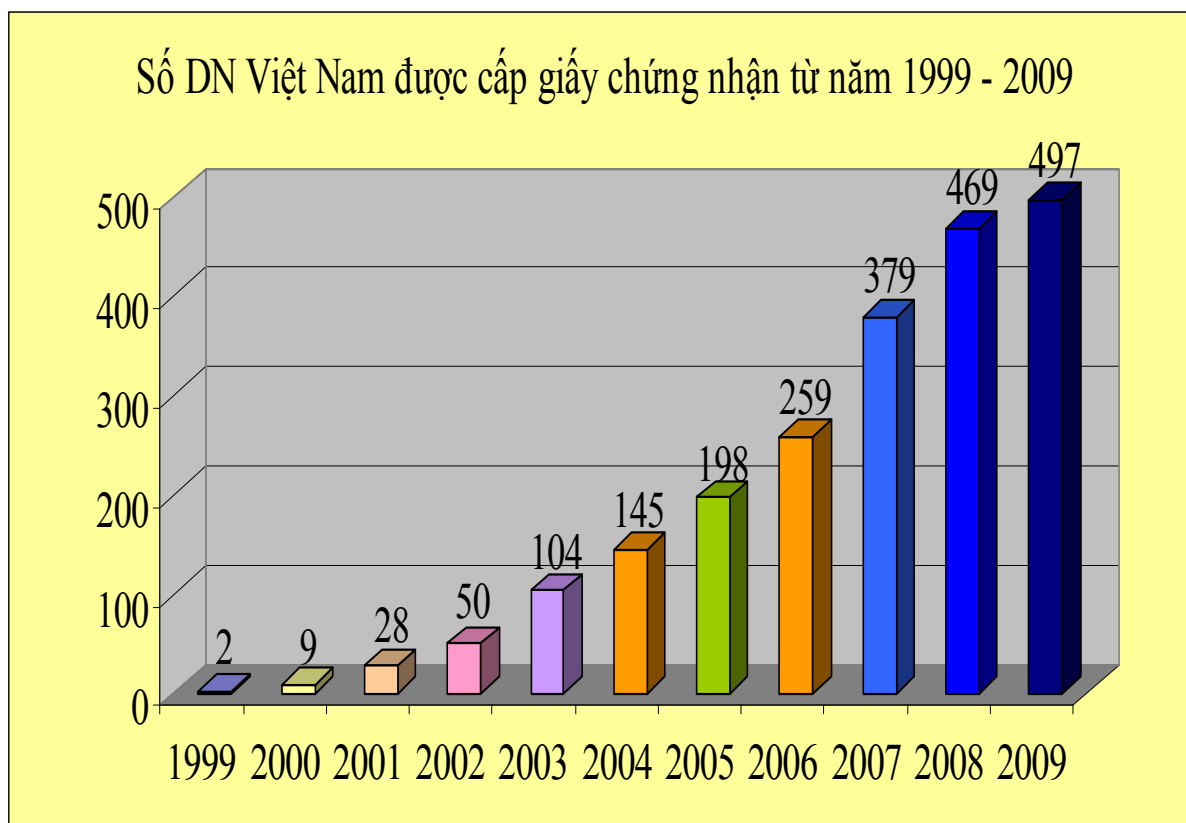
Hiện trạng áp dụng ISO 14001 tại Việt Nam từ năm 1998 – 2009.

Đồ thị sau thể hiện số lượng chứng chỉ ISO 14001 được cấp trên thế giới từ năm 2000 – 2006 và top 10 quốc gia trên thế giới được cấp chứng chỉ ISO 14001 nhiều nhất.

Tại Việt Nam, chứng chỉ ISO 14001 đã được cấp lần đầu tiên vào năm 1998 (2 năm sau khi tiêu chuẩn ISO 14001 ra đời) và từ đó đến nay, số lượng tổ chức áp dụng tiêu chuẩn ISO 14001 và đạt chứng chỉ không ngừng tăng lên. Thời gian đầu, các công ty tại Việt Nam áp dụng ISO 14001 hầu hết là các công ty nước ngoài hoặc liên doanh với nước ngoài, đặc biệt là với Nhật Bản. Điều này cũng dễ hiểu vì Nhật Bản luôn là nước đi đầu trong bảo vệ môi trường và áp dụng ISO 14001. Mặt khác Nhật Bản cũng là một trong các quốc gia đầu tư vào Việt Nam rất sớm và chiếm tỷ trọng lớn trong tổng đầu tư nước ngoài vào Việt Nam. Hiện có rất nhiều doanh nghiệp Nhật

Bản đang hoạt động kinh doanh tại Việt Nam, có thể kể đến một số tập đoàn lớn như Honda, Toyota, Panasonic, Canon, Yamaha... Hầu hết công ty mẹ của các tổ chức này đều đã áp dụng ISO 14001 và họ yêu cầu các công ty con tại các quốc gia đều phải xây dựng và áp dụng ISO 14001. Bởi vậy, các doanh nghiệp này cũng đã góp phần rất lớn trong việc xây dựng trào lưu áp dụng ISO 14001 tại Việt Nam.

Chứng chỉ ISO 14001 cũng đã được cấp cho khá nhiều tổ chức với các loại hình sản xuất kinh doanh và dịch vụ khá đa dạng, trong đó các ngành nghề như Chế biến thực phẩm (mía đường, thủy sản, rượu bia giải khát...), Điện tử, Hóa chất (dầu khí, sơn, bảo vệ thực vật), Vật liệu xây dựng, Du lịch-Khách sạn đang chiếm tỷ lệ lớn.

Tuy nhiên, so với số lượng khoảng 6.000 doanh nghiệp đã được chứng nhận về hệ thống quản lý chất lượng ISO 9001 thì số lượng các doanh nghiệp áp dụng tiêu chuẩn về quản lý môi trường còn rất nhỏ bé. Điều này cho thấy tại Việt Nam, các doanh nghiệp/tổ chức vẫn chưa quan tâm đúng mức tới vấn đề môi trường và bảo vệ môi trường.

Những thuận lợi và khó khăn khi áp dụng hệ thống?

Sau 10 năm kể từ khi có mặt lần đầu tại Việt Nam, một số khó khăn và thuận lợi trong việc áp dụng hệ thống quản lý môi trường theo tiêu chuẩn ISO 14001 có thể được tổng quát hóa như sau:

a. Thuận lợi

Sức ép từ các công ty đa quốc gia: Hiện có những tập đoàn đa quốc gia yêu cầu các nhà cung cấp/nhà thầu của mình phải đảm bảo vấn đề môi trường trong quá trình hoạt động sản xuất kinh doanh, và chứng chỉ ISO 14001 như sự bảo đảm cho các yếu tố đó.

Sự quan tâm của nhà nước, cơ quan quản lý và cộng đồng đối với việc áp dụng ISO 14001 cũng ngày càng gia tăng.

b. Khó khăn

Hiện nay mức độ tiếp cận tiêu chuẩn ISO 14000 ở Việt Nam tương đối rộng rãi, tuy nhiên để tiến hành thực hiện thì vẫn còn một số bất cập:

- Hầu hết các doanh nghiệp tuy ít nhiều quan tâm đến môi trường nhưng chưa thực hiện quản lý theo hệ thống.
- Các cơ sở sản xuất phần lớn còn đang phải đương đầu với những khó khăn về sản xuất, kinh doanh của cơ sở mình.
- Trình độ quản lý, công nghệ chưa cao.
- Kiến thức về quản lý môi trường của doanh nghiệp còn hạn chế.
- Kinh phí cho việc triển khai áp dụng còn khá cao.

Tuy nhiên nếu các doanh nghiệp đã nhận thức được vấn đề môi trường đang trở nên ngày càng bức bách và có khuynh hướng ảnh hưởng đến sự phát triển thì sẽ phải hành động khác đi. ISO 14000 là một giải pháp chiến lược để các doanh nghiệp suy nghĩ và ra quyết định. Có thể nói ISO 14000 là biện pháp hữu hiệu mang tính lâu dài cho các doanh nghiệp mặc dù phải có đầu tư ban đầu cho việc thiết lập hệ thống.

10. Tài liệu tham khảo

- TCVN ISO14001:2005 - Hệ thống quản lý môi trường – Các yêu cầu và hướng dẫn sử dụng.
- http://www.isovicotech.com/product_detail.php?author=nguyenvanngan&email=vickynn04@gmail.com&id=3
- <http://www.pnq.com.vn/default.asp?action=article&ID=1703>
- http://baigiang.violet.vn/present/showprint/entry_id/3157315
- <http://vn.360plus.yahoo.com/tieuchuan-chatluong/article?mid=32&fid=-1&action=next>
- Tài liệu đào tạo ISO 14001:2005 – Chi cục TC-ĐL-CL Tp. HCM